

-Назарова Любовь Николаевна–Учитель математики
МБОУ «Хатын – Арынская СОШ
имени И.Е. Винокурова»
Аппаны / Намский;
Доклад на тему:
« Саха норуотун мындыр өйө ахсаан уруогар
оҕо дэгиттэр сатабылын сайыннарарга көмөтө »
(кылаас таһынан үлэ)

Тема: Саха норуотун мындыр өйө ахсаан уруогар оҕо дэгиттэр сатабылын сайыннаарга көмөтө (кылаас таһынан үлэ)

1. Үлэм «бырайыактааһын» миэтэтинэн оҥоһулунна
2. Үлэм 4 «Дь»- тан сабаланна оҕо Дьобуруттан, дьулуурттан, дьарыгыттан, дьайытыттан
Оччотугар:

3. Үөрэҕи ытыгы сүрүн ирдэбиллэринэн буоллулар:

1. Үөрэтии хайаан да ырыттарыылаах, дакаастабыллаах, олох практикатыгар сигэммэккэ эрэ ытыллыа суохтаах.
2. Үөрэхтээһини ытыгы үөрэнээччиттэн сабаланыхтаах: кини кэтээн көрбүтүгэр, уопутугар, билбитигэр төрүүттэнэн.

3. Ол иһин:

Сыала:

1. Билэр- көрөр дьобуру сайыннарыы;
2. Задачалары толкуйдаан олоҕу кытта сибээстииргэ оҕо дэгиттэр сатабылларын сайыннарыы;
3. ВПР, ОГЭ, ЕГЭ соруудахтарын кытта дьүөрэлэтии;

Задача(соруктар):

1. Задачалары көрдөөн, булан, быһааран суоттуурга үөрэтии;
2. Оҥоһуллубут үлэ барыта түмүктээх буоларын, тийэһэр тийэ ситиһэргэ туруулаһыы;
3. Толкуйдаммыт задачалары олоххо туһанан сайыннаарга үөрэтии;

Актуальность (үлэ тоҕоосторо):

Саха норуотун тылларын, култуураларын, үгэстэрин, мындыр өйдөрүн, суоттарын туһанан сөптөөх хайысханы булан ахсаан уруогар толкуйдаммыт задачалары үөрэтэр учебниктарбытыгар темаларынан эбии сыһыарыы курдук киллэрэн хомуурунньук онорон таһааран саха омугун үйэтитии .

Практическая значимость (үлэ практической суолтата)

Оҥоһуллан тахсыбыт задачалары уруоктарга туһаныы;

Бу үлэни толорорго:

1. Ахсаан уруогун сүрүн сатабыллара (Предметные, метапредметные УУД)-83
2. Үлэни толорор дэгиттэр сатабыллар: (Универсальные учебные действия)-25
Буллунна

Үөрэнээччи дьайар аналый сайыннаар формулатынан буолуохтаах: көрдүүбүн – булабын – толкуйдуубун – быһаарабын – эрчиллэбин – оноробун – туһанабын – сайыннарабын

Саха норуота көлүөнэттэн көлүөнэҕэ муньуллубут билиилэрин бөҕө саппааһа , айылҕаттан анаммыт анаарар дьобура, култуурата математиканы билиигэ, үөрэтиигэ дьоһуннаах төһүү буолара букатын саарбаҕа суох

Үлэм 4 түһүмэхтэн турар:

**1 түһүмэх
1 чааһа**

5 кылаас Саха норуота айылҕаттан анаммыт дьобура , култуурата ВПР заданиеларын суоттуурга көмөлөрө. Саха мээрэйдэрэ; (бүтүн россиятааҕы бэрибэркэлиир үлэ5э майгыннатыы)

Быйылгы мин үлэм 1салаатынан буолар, Нам улууһун нэһилиэктэрин олобун-хамнаһын бэһис кылаас бүтүн рассыйатааҕы бэрибэркэлиир үлэтин кытта сибээстээһин. Барыта 12 задача толкуйданна, суоттанна. Хас биирдии киһи барыта билигин үйэҕэ бэйэтин дойдутун үлэтин-хамнаһын, култууратын билэр, билигин үөрэҕириини кытта ыга сибээстиир эрэ буоллаҕына өйгө- санааҕа инэрэрэ, толкуйдуура, ырытан көрөрө саарбаҕа суох. (Задачалары кэпсээ)

1. ВПР-3: Ат сүүрдүүтэ -2 Хомустаах Анатолий Протопопов тренердээх Харысхал уонна Дьэбдиргэ сүүрүк аттарга ананна
2. ВРР-4: Ыьых -Задача Үөдэй нэһилиэгин биллибит олонгоһутугар Хабыаннаа5а-Кычкин Гавриил Семеновичка ананна.
3. ВПР-6: Айан -Шестаков Роман Михайлович кэпсээнигэр оло5урда
4. ВПР-7: Кымыс.....оскуола саха тылын уонна литэрэтууратын учуутала Павлова Пелагея Дмитриевна маастар кылаас ыппытыттан сирдэтилиннэ
5. ВПР-11: Тэҥнээн көрүү- Саха сиригэр иитиллэр дьыэ кыылларын үүттэрин сыатын тэҥнээһин.
6. ВПР-12: Иис- Задача Нам улууһугар биллибит иистэнньэнэр Посельская Евдокия Гаврильевнаа Хабыаннаа олонхоһут кыһыгар ананна. Задачаларга Евдокия Гаврильевна онорбут үлэлэрэ туттулуннулар.
7. ВПР-13: Хабылык- оскуола иһинэн ытыллыбыт остуол оонньууттан табыста. Хаамыска –КУБ – геом фигура.

2 чааһа

Сахалыы кэринг кээмэйдэрэ

8-9. Бу түһүмэххэ саха норуотун кэринин мээрэйдэрин нууччалыыга уонна атын дойдулар мээрэйдэригэр киллэрии буолар. Барыта 10 задача оҥоһулунна, суоттанна

2 түһүмэх

7 кылаас Сэргэ тутула уонна ойуулар

1. Ханнык баҕарар саха киһитэ сэргэни олус ытыктыыр, киниэхэ сүгүрүүр. Ханнык баҕарар мас оҥоһук аналыгар сөп түбэхэр көстүүлээх, оһуордаах. Сэргэлэр моонньуларын биэс суолга араараллар
2. 7 кылаас геометриятын сыллаабы программата барыта моонньута муннуктуу быллаҕар көстүүлээх сэргэбэ баарын дакаастаан, онорон, задачалары толкуйдаан онорон таһаардыбыт.

3 түһүмэх

1 чааһа

9 кылаас Төрүчүлэрбит мындыр суоттара ахсаан уруогар ГИА задачаларын суоттуургаоҕо дэҥиттэр сатабылын сайыннараарга олук ууруулар.

Эһээлээх сиэн уол өбүгэлэрин сирдэригэр күн тахсыта «Тон алаас» сиригэр Аппааньттан 22 биэрэстэ ыраах сиргэ, күн лаппа ойуута тийэрдии аттарын сиэтэн айанна туруммуттар. Сиэн уол 9 кылааска үөрэнэрэ. Икки сылынан оскуолатын бүтэрэн туттарса барарга бэлэмнэнэ сылдыра. Сиэнэ эһэтин тургутан көрөргө санаммыт. Айанныыларын тухары айылҕа онорон таһаарбыт дыккы көстүүлэриттэн задачалары суоттаан тийбиттэр.

1. Саха мээрэийинэн Төһө түргэнник, төһө бириэмэ айаннаан тийбиттэрин туһунан
2. Тиит үрдүгэр кэбэ олорор. Тиит үрдүгүн быһаарыы (Үс ньыманан)
3. «Сахалар сулустар хамсааһыннарын үчүгэйдик билэллэр. Сулустар кинилэргэ сирдьит уонна чаһы буолаллар ... сулустарынан сирдэтэн сахалар суола суох сиригэр ыраах айаны туорууллар, түүннү бириэмэни, күөл диригин быһаараллар»
4. Күөл үрдүгэр сибэкки
5. Оттуур сир изинин сахалыы уонна формула көмөтүнэн быһаарыы
6. Алаастарыгар тийбиттэрэ бастаан сэргэ көрсүбүт
7. **Ытык геометрия:** Саха сиригэр тыйыс айылҕата өбүгэлэрбит дьыэлэригэр- уоттарыгар эмиз көстөр. Ол курдук өбүгэ сахалар үксүн бөбө- таҕа мас балаҕаннары, сайын туос ураһалары тутталлара.
8. Балаҕаннарын иһигэр кирибиттэрэ эбээлэрэ чороонно тымныы кымыс кутан бэлэмнээбит

9. Дьэ ити курдук балаҕан иһинээҕи иһиттэр, тэриллэр, хотон хороҕор муостаахтарыгар тийэ элбэх задача оҥоһулунна

3 Түһүмэх 2 чааһа

Саха балаҕана айылҕаны кытта сибээһэ 7-10 кылаас

Пирамида ахсаан уруогар оҕо дэгиттэр Сатабылы сайыннарарга көмөтө. (Бу тема оскуола программатынан 10-11 кылаастарга үөрэтиллэр)

1. Балаҕан туһунан билиһиннэриин көрүҥнэрин, ытык геометрияны, египетскэй треугольнигы кытта сибээстэрин, балаҕан тутула 3дойдуга арахсарын, архитектураны, акупрессураны кытта сибээһин кэпсиибин
2. Сарбыллыбыт пирамида- балаҕан. Балаҕан эркиннэрэ – трапеция. Пирамида хайа быһыытын, сабардамын булуу формулатын кыра кылаастар бэркэ булан таһаараллар.

4 түһүмэх

Метапредметнэй, предметнэй сатабыллары туһунан дьэ тутуутун бырайыактааһын 1 чааһа

5-6 кылаас “Геометрия өйдөбүллэрэ” Точка, көнө уонна хаптал биһиги олохпутугар (Олоппос уонна остуол бырайыактааһыныгар геометрический өйдөбүллэр)

- 10 кылаас теоремаларын үөрэтэргэ уонна дакаастыырга оҕолору кыра эрдэхтэриттэн үөрэтиэххэ сөп. Ол курдук 5 кылаастарга «Геометрия өйдөбүллэрэ» теманы «Точка, көнө уонна хаптал биһиги олохпутугар» диэн ааттаан оҕону интэриэһиргэтэбит. Уруокка бэлэмнэнэргэ төрөппүттэр көмөлөрүнэн үс, түөрт атахтаах остуоллар макеттарын оҥоробут. Оҕолор билэр геометрической өйдөбүллэрэ, геометрической фигуралара уонна этиллиилэрэ остуол уонна олоппос оҥоһуутугар туох суолталаахтарын булан, толкуйдаан, онорон, тутан-хабан көрөллөр, дьыэлэригэр хайдах быһыылаах остуоллар уонна олоппостор баалларын быһаараллар.

Былыр биһиги өбүгэлэрбит үс атахтаах остуолу онорор үгэстээх эбиттэр. Үс атахтаах остуолу оноруу саха норуотун маастардарын сүҥкэн өйдөрүн көрдөрөр.

Оҕолор уруок устата ырытан боппуруостарга эппиэттэтэхтэринэ 10 кылаас геометриятын аксиомаларыгар эппиэти биэрэллэр.

2 чааһа

5-7 кылаас Сэргэ сытар көнөлөр сибикилэрэ. (Признаки параллельности прямых)

3 чааһа

10 кылаас быһаарыылар, аксиомалар, теоремалар дьэ тутуутугар сыһыаннара

Теманы үөрэтиэх иннинэ сорук туруоруллар: дэриэбинэбит сайдарын туһугар туох үлэлэр барыахтаахтарын туһунан. Оҕолор сүрүн эппиэттэринэн буолуохтара: дьон дэриэбинэттэн барбаттарын туһуттан үлэ миэстэтэ тахсыахтаабын, үлэ миэстэтэ табыстабына дьон олохсуйа хаалыахтаабын, олохсуйа хааллахтарына дьэ туттуохтаахтарын.

Сүрүн соругунан буолар аксиомалар, теоремалар, быһаарыылар көмөлөрүнэн дьэ макетын тутан таһаарыы, ырытыы, толкуйдааһын, дакаастааһын.

10 кылаас геометриятын бастакы главатыгар баар бары аксиомалар, быһаарыылар, теоремалар, леммалар дьэ тутуутун бырайыактааһынна күүс-көмө буолалларын буллубут

Үөрэнээччи дэгиттэр сатабылларын сайдыытын кэтээн көрүү

Кылаастарынан мониторинг (ключевых компетенций)

1 харды: сананы билиигэ бэйэтин дьаһаныыта (деятельность по узнаванию)

2 харды: сананы онорон таһаарар дьайыытын былааннааһын (способ к продуктивному действию)

3 харды: айан таһаарар дьайыыта (способность к репродуктивному действию)

Түмүк

Үөрэнээччи сатабылын сайыннара сылдьан манныгы билэр буолар:

- төрөөбут норуотун үлэтин- хамнаабын, олобун- дыаһабын, традициятын, культуратын, үлэбэ сыһыанын;
- таһаарыылаах үлэни, бэйэ дьыалатын дыһаны кистэлэнин;
- Үлэбэ туһааннаах аабыны- суоттааһыны, ойуулааһыны, чертежтааһыны;
- дьибэ-уокка, үлэбэ- хамнаска сэби-сэбиргэли хайдах туһанары, илиинэн да үлэлииргэ араас туттар тэриллэри;
- үлэ чэпчиир, түргээтиир араас ньымаларын;
- онһугу хайдах тупсарары, кизгэтэри, батарары;
- матырыйаал араабын, уратытын, дыайар аналларын;
- таһаарыылаах үлэни толорор сүрүн өйдөбүллэри;
- үлэни толорорго хайдах сэрэхтээх буолары;
- үлэбэ ыраастык туттары- хаптары, чэбэр буолары;